

Майрамбекова А., Бектурова Э.О., Бактыгулова А.

Майрамбекова Алиса – магистрант, С. Нааматов атындагы НМУ

Бектурова Эмилия – п.и.к., доцент, С. Нааматов атындагы НМУ

Бактыгулова А. – магистрант, С. Нааматов атындагы НМУ

БАШТАЛГЫЧ МЕКТЕПТЕ ОКУТУУНУН ФОРМАЛАРЫ

ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

FORM OF EDUCATION IN ELEMENTARY SCHOOL

Аннотация. Бул макалада окутуунун уюштуруу формалары, сабак жана анын түрлөрү жөнүндө маселелерине кенен кайрылат.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы организационных форм обучения, урока и его видов.

Abstract. In this article, the issues of organizational forms of education, lessons and their types are discussed.

Түйүндүү сөздөр: окутуунун уюштуруу формалар, сабак, сабактын түрлөрү.

Ключевые слова: организационные формы обучения, уроки, виды уроков. *Key words:* organizational forms of education, lessons, types of lessons.

Башталгыч жалпы билим берүүнүн мамлекеттик жалпы билим берүү стандарты башталгыч класстын окуучуларынын билим алуусунун натыйжаларына олуттуу талаптарды коет. Өзгөчө маанилүүсү "өз ишин уюштуруу үчүн билим жана жөндөмдүүлүктүн негиздерин түзүү" болуп саналат. Башталгыч мектептин өзгөчөлүгү-балдар билимди өздөштүрүү сапарын жаңы гана башташат, андыктан бул жагынан аларга жардам берүү жана андан ары ийгиликтүү окууга туруктуу мотивация түзүү абдан маанилүү.

Окутуу процесси-окутуу актыларынын педагогикалык жактан негизделген, ырааттуу, үзгүлтүксүз алмашуусу, анын жүрүшүндө инсанды өнүктүрүү жана тарбиялоо маселелери чечилет. Окуу процесси өз ара байланышкан иш – чараларга катышат, анын субъекттери мугалим жана окуучу.

Окутууну жүзөгө ашыруу педагогикалык процессти уюштуруунун ар кандай формаларын билүүнү жана билгичтик менен пайдаланууну талап кылат. "Окутууну уюштуруунун формалары" деген эмне, алардын маңызы эмнеде?

Азыркы заманбап дидактикада парадоксалдуу кырдаал түзүлдү. Изилдөөчүлөр (В.К. Дьяченко, И.М. Перелов ж. б.) дидактика жаатындагы адистер да окуу ишин уюштуруу формасы эмне экендигин жана анын окутуу ыкмасынан эмнеси менен айырмаланырын айтуу кыйынга турарын белгилешет. Салттуу дидактикада форма мазмундан бөлүнүп калгандай, анткени ал билим берүүнүн мазмунуна карата тышкы белгилери боюнча аныкталат.

Ошентип, окуу куралдарынын биринде формалар бири-биринен окуучулардын саны жана ишти уюштуруу ыкмалары менен айырмаланат деп айтылат: Латын сөзүнөн которгондо «форма» сырткы көрүнүш, сырткы контур дегенди билдирет.

Демек, окутуунун формасы дидактикалык категория катары окуу процессин уюштуруунун тышкы тарабын билдирет, ал окутулуп жаткан окуучулардын санына, окутуунун убактысына жана ордуна, ошондой эле аны ишке ашыруунун тартибине байланыштуу" И. М. Чередованын пикири боюнча, окутууну уюштуруу формасы-бул окуу процессинин звеносунун же звенолорунун жыйындысынын өзгөчө конструкциясы.

Окутуунун формасы-бул максатка багытталган, мазмундуу каныккан жана методикалык жактан жабдылган таанып-билүүчүлүк жана тарбиялык байланыштын, өз ара аракеттенүүнүн, мугалим менен окуучулардын мамилелеринин системасы. Окутуунун формасы мазмунду, окуу куралдарын жана методдорун максаттуу уюштуруунун органикалык биримдиги катары ишке ашырылат.

Окутуунун жекече жана обочолонгон формасы (сабак, лекция, лабораториялык иш, семинардык сабак, экскурсия жана башкалар) жекече окутуу-тарбиялык мааниге ээ. Ал балдардын конкреттүү фактыларды, жалпылоолорду, тыянактарды өздөштүрүүсүн, айрым көндүмдөрдү жана көндүмдөрдү практикалоону камсыз кылат. Бирдиктүү бөлүмдөрдү, темаларды, теорияларды, концепцияларды ачууга, өз ара байланышкан көндүмдөрдү жана көндүмдөрдү колдонууга мүмкүндүк берген окутуунун ар түрдүү формаларынын системасы жалпы окуу-тарбиялык мааниге ээ, мектеп окуучуларында системалуу билимдерди жана Инсандык сапаттарды калыптандырат.

Системалык көз карандылыктын жана окутуунун ар түрдүүлүгүнүн зарылдыгы билим берүүнүн мазмунунун өзгөчөлүгү, ошондой эле ар кандай курактагы балдардын окуу материалдарын кабыл алуусу жана өздөштүрүүсү менен шартталган. Окуучулардын илим мазмуну жана жаш курактык өзгөчөлүктөрү окутуунун тиешелүү, адекваттуу түрүн талап кылат, анын мүнөзүн аныктайт: окуу процессиндеги орду, убакыттын узактыгы, өзгөрүп туруучу, кыймылдуу структурасы, уюштуруу ыкмалары, методикалык жабдуулар. Бул компоненттердин ар түрдүү айкалыштары окуу формаларынын түрдүүлүгүн жана ар түрдүүлүгүн түзүүгө мүмкүндүк берет.

Форма-бул сырткы структура, түзүлүш, байланыш. Биз окутуунун түрлөрү жөнүндө сөз болгондо, окутуу иш-чаралардын тигил же бул структурасын билдирет, мугалимдердин жана окуучулардын окуу иш-чараларды уюштуруу.

Коомдун өнүгүшү сабаттуу адамдардын санын көбөйтүүнү талап кылды. Бул муктаждыктын көрүнүшү катары класстык-сабактык окутуу системасы пайда болот.

Класстык сабак деп аталып калганынын себеби мугалим белгилүү бир курактагы, бекем курамы бар жана класс деп аталган окуучулардын тобу менен сабак өткөрөт. Сабак-анткени окуу процесси убакыттын так белгиленген бөлүктөрүндө — сабактарда өткөрүлөт. Ар бир сабактан кийин өзгөрүүлөр болот.

Башталгыч мектепте сабак уюштуруу түрүн тандоо ар түрдүү болушу керек. Көбүнчө фронталдык жумуш колдонулат. Мындай уюштуруу менен 26-30 адамдан турган класста ар бир окуучуга сөз сүйлөөгө мүмкүнчүлүк жок, ал эми мугалим окутулуп жаткан материалдын сиңүү деңгээлин көзөмөлдөй албайт, ар биринин көйгөйүн өз убагында көрө албайт, ондоптүзөй албайт. Ал сабактын максаттарын аныктоодо, ой жүгүртүүдө өзгөчө актуалдуу. Фронталдык иш тапшырмаларды

биргелешип чечүүгө, татаал суроолорго жооп издөө алгоритмдерин көрсөтүүгө мүмкүндүк берет.

Америкалык психолог Д. Гудлэддин изилдөөлөрү көрсөткөндөй, салттуу мектептеги сабакта орточо активдүүлүк деңгээли бар окуучу иш сабактарында күнүнө 7 мүнөт гана сүйлөйт. Бул ар бир окуучунун Активдүү билим берүү позициясын түзүү үчүн жетиштүү убакыт эмес. Туруктуу жуптарда иштөө жакшы натыйжаларды берет. Ал боштуктарды толтурууга жардам берет, бардык окуучулардын активдүүлүгүн стимулдайт.

Көбүнчө мындай иш партадагы кошуналардын катышуусу менен жүргүзүлөт. Ошондуктан, алгач балдарды отургузууда окуучулар бири-бири менен натыйжалуу өз ара аракеттениши үчүн алардын даярдык деңгээлине көңүл буруу керек.

Билим берүүдө кызматташуу маселеси негизги маселелердин бири болуп саналат. Анын ачылышынын жаркын авторлору Г. А. Цукерман, к. Н. Поливанова, С.Т. Танцоровдор жалпы корутунду чыгарышты:

1. Көптөгөн окутуу жана билим берүү маселелери мугалим жеке бала менен эмес, балдар коомчулугу менен иш алып барган учурда чечилет.
2. Толук билим алуу жана өнүгүү үчүн бала чоңдор менен гана эмес, теңтуштары менен да баарлашууга жана биргелешкен иш-аракеттерге (анын ичинде окуу иш-аракеттерине) муктаж.
3. Педагогдордун эң маанилүү милдеттеринин бири-чоңдордун монополиясы деп эсептелген таза окуу чөйрөсүндө, анын ичинде мектеп турмушунун бардык чөйрөлөрүндө балдардын ортосундагы кызматташтыкты уюштуруу.

Адабияттар:

1. Берберян А. С., Девярых С. Ю. Инновации и современные технологии в системе образования. - Материалы международной научно-практической конференции, 20– 21 февраля 2011 г. — Пенза – Ереван – Шадринск: Научно-издательский центр «Социосфера», 2011. – 317 с.
2. Миронов А. В. Как построить урок в соответствии с ФГОС. — Волгоград: Учитель, 2014 — 174 с.
3. Бордовская Н. В., Реан А. А. Педагогика. — СПб: Питер, 2000. — 304 с.